

JURGITA IMBRASAITĖ

Bochumo universitetas, Vokietija

APIE „NE-NORO ETIKĄ“ ARBA APIE TAI, KUR BAIGIASI ETIKA

On “the Ethics of Not-Wanting” or on the End of Ethics

SUMMARY

This article is a step into the broad question: ‘where do we stand with ethics today?’ including a circumspect search for the possible locus of ‘the today’ viewed from the perspective of the contemporary shift in ethics.

It discusses a specific observation of a change in ethics on the occidental terrain made by Slovenian philosopher Alenka Zupancic. She introduced “the ethics of Not-Wanting” as a concept for describing the contemporary situation of moral decay which brings up in the moral-philosophy the worry about the end of ethics at all. This situation expresses a change from the ascetic ideal of wanting Nothingness (Nietzsche) to the loss of wanting in general. Nevertheless, this shift is closely related to or is based on the emergence of a new ideology of life in the civil society which was described by the French thinker Michel Foucault.

The aim is to analyze the “ethics of Not-Wanting” by observing the shift along the differentiation from the classical ethics, emphasizing the catalysts for this shift and connecting them to the development of the ideology of life.

SANTRAUKA

Šis straipsnis yra išsamesnės analizės „Kaip atrodo mūsų etika šiandien?“ dalis, kuriame kartu bandoma atsakyti į klausimą, kur reikėtų brėžti to „šiandien“ ribas, vertinant jį iš aktualiosios etikos permainos perspektyvos.

Straipsnyje aptariamas specifinio etikos keitimosi pastebėjimas vakarietišrame pasaulyje. Šio pasikeitimo rezultatas vadinamas „Ne-Noro etika“, taip, kaip siūlo slovėnų filosofė Alenka Zupančič. Ji, remdamasi moralės smukimu šiuolaikinėje visuomenėje, įvardija permainą, kuri moralės filosofijoje trak-

RAKTAŽODŽIAI: „Ne-Noro etika“, niekas, mirtis, tarp-Dviejų-Vienų“, gyvenimo ideologija, šiandien.

KEY WORDS: „ethics of Not-Wanting“, nothingness, death, „between-Two-Ones“, ideology of life, today.

tuojama kaip etikos pabaiga apskritai. Ši situacija taip pat išreiškia perėjimą nuo *asketinio idealo* norėti Nieko (Nietzsche) iki visiško atsisakymo norėti apskritai. Nepaisant to, šis pasikeitimas remiasi, arba vyksta glaustame santykiyje su naujos gyvenimo ideologijos iškilimu civilinėje visuomenėje, kurį aprašo prancūzų mąstytojas Michel Foucault.

Šio straipsnio tikslas yra „Ne-Noro etikos“ analizė, išryškinant jos skirtumus nuo klasikinės etikos, parodant pasikeitimo katalizatorius ir susiejant juos su gyvenimo ideologijos vystymusi.

1. ĮVADAS

„Ne-noro etika“ – tokią sąvoką naudoja slovėnų filosofė Alenka Zupančič¹, buvusi garsaus Slovėnijos filosofo, kultūros kritiko ir psichoanalitiko Slavojaus Žižeko² studentė. Iškart po tūkstantmečių pasikeitimo, 2001 m., Vokietijoje išėjo Zupančič knyga, skirta Kanto moralinės filosofijos skaitymui iš naujo (*Relecture*), pavadinta *Apie iliuzijos realumą. Kantas ir Lacanas*³ (*Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*), kurioje filosofė skatina grįžti prie kantiškosios etikos. Jos teigimu, svarią šio grįžimo priežastį ir galbūt vienintelę galimybę teikia ne pačios Kanto etikos – kaip duotos ir vėl atrastos – naujas įvertinimas, bet naujas požiūris į ją kaip visišką iliuziją (naudojant Lacano iliuzijos sąvoką).

Linija, kurią Zupančič brėžia savo knygoje, yra tokia: pirmiausia ji vertina mūsų žmogiškojo (bendra)būvio ir norų/troškimų situaciją *šiandien*, tiksliau – konstatuoja tam tikrą mūsų nūdienos kitimą ir pastebi, kad dabartinė situacija prasta, „bloga“, „radikaliai bloga“⁴ ir kad jai reikalinga alternatyva. Kitas žingsnis pirmyn (arba būtent atgal) yra Kantas. Zupančič Kanto filosofijoje randa ieškomą alternatyvą, nes, pasak jos, Kantas neatitinka *jokios* nūdienos, nei mūsų, nei savosios, būtent jokios. Tai reiškia, kad filosofė naujai įvertina Kanto

mintis apie etiką ir moralę kaip iliuzinį projektą, kuris tokiu alternatyviu tampa todėl, kad jo pagrindinė mintis yra „siekimas“, o ne galimas įgyvendinimas. Šiame iliuziniame projekte taip pat galima rasti lacaniškojo realumo sferą. Tokio projekto realumas ir būtų „iluzijos“ laikymasis. Pasak Zupančič, „nenustoti siekti iliuzijos“. Kantiškoji etika – kaip neprarandama iliuzija – formuoja visišką, gryną alternatyvą mūsų nūdienai (o šitaip – ir kiekvienai nūdienai).

Betgi tai, kam yra ieškoma alternatyva, t.y. daugiau ar mažiau tas *šiandien* arba mūsų nūdienu, nėra tokia jau *de facto* duota ir apibrėžta ar matoma plika akimi, ji net nėra įtvirtintas diskursas pasaulinėje filosofijoje. Tai jaunas diskursas, jis ką tik įvyko (jau vien tik ištarus žodį „šiandien“) ar vis dar vyksta. Zupančič teiginiai knygos įvade nusipelno išskirtinio dėmesio. Kalbama apie svarbų pasikeitimą etikos srityje.

Norėčiau atidžiau pažvelgti į šį reiškinį, Zupančič pavadintą „Ne-noro etika“ (*Die Ethik des Nicht-Wollens*) ir bandyti atsakyti į tokius klausimus: Kaip tai vyksta? Kas atsitinka tokia kitime? Kur galima brėžti pasikeitimo ribą, žyminčią skirtumus tarp *prieš* ir *po*? Kokia-
me kontekste vyksta šis pasikeitimas? Kodėl tai gali vykti?

2. NE-NORO ETIKA

Zupančič konstatuoja įvykusį visuomeninės moralės pasikeitimą ir teigia, kad šiandien mes tam pasikeitimui jau galime duoti net ir pavadinimą. Tas pasikeitimas galėtų būti F. Nietzsche's *Moralės genealogijos* (*Genealogie der Moral*) naujo skyriaus tema. Nietzsche pabaigia savo moralės genealogiją teiginiu: „Labiau nori žmogus norėti Nieko, negu nenorėti.“ (*Lieber will noch der Mensch das Nichts wollen, als nicht wollen*).⁵ Sąvokas „Niekas“ ir „Mirtis“ Zupančič naudoja kaip ekvivalentus, tad ir aš elgsiuosi taip pat. Nietzsche's formulė reiškia, kad žmogus mieliau renkasi mirtį nei nenorėjimą, negalėjimą *norėti*. Taip formuluojama maksimali sąlyga norėjimui, pvz.: „mieliau mirsiu, nei išduosiu“.

Zupančič stebi nūdieną ir konstatuoja, kad įvyko poslinkis – troškimas paliko egzistencijos įtampos lauką. „Žvėris žmogus“ pradėjo mieliau nenorėti, negu norėti Nieko. Tai reikštų, kad mes vis mažiau norime apskritai *norėti* ir renkames geriau: „nenorėti nieko“, „ne-eikovoti jėgų, nes neverta“, renkames mirtį, t.y. Nieką!

Taigi mūsų antraštė naujam genealogijos skyriui ir vadintųsi: „Ne-noro etika“.

2.1.

Jei Nietzsche's „aš noriu“ aukščiausią vertę pasiekia savo neobjektyviame moduse, tai mūsų „aš nenoriu“ yra daug smarkiau negatyviu būdu susaisytytas su tam tikru objektu, nes jis *atsisako*. Anksčiau Norą/Troškimą (*Begeh-*

ren) siejo stiprūs saitai su mirtimi, o dabar, pasak Zupančič, pasirinkę „mieliau nieko, negu Nieko“ prieiname prie to, kad yra atsisakoma, kad atmetama mirties-trauka (*Todestrieb*). Klasikinėje etikoje „mirties trauka“ – tai transcendentalus pagrindas, dėl kurio *noras/troškimas* iš viso vyksta. Mirties trauka reiškia ne pačios mirties troškimą, o troškimą ko nors, net jei to troškimo kaina ir būtų mirtis: „Mieliau mirsiu, nei pralaimėsiu.“ Ši trauka tiek mirčiai, tiek gyvenimui yra nešališka, ji reiškia daugiau sąlygą etiškam gestui arba įvykiui, nes ji implikuoja tam tikrą galimybių sferą, vokiškai vadinamą *Spielraum* – sąvoką, tikslingai paliekančią nesukonkretintą erdvę veiksmui ar žodžiui. „Die Maxime des *lieber Tod, als..* ist die Grundlage jeder Ethik des Begehrens“ (autorės vertimas – toliau a.v.: maksimali sąlyga *mieliau mirtis, negu...* yra bet kokios troškimo etikos pagrindas)⁶, pabrėžia Zupančič.

Mes nebenorime mirties, arba mieliau nieko nenorėsime, negu norėsime mirties, ji sutapatinama su norėjimu, t.y. mirties, arba Nieko, troškimas virsta paskutine norėjimo tiesa, o mirtis – bet kurio norėjimo riba. Ta etikos sfera (*Spielraum*), egzistavusi tarp mirties ir bet kokio kito „blogio“⁷, yra užveriamą, nes jos pagrindas – mirties-traukos sąlyga – atmetamas. Zupančič tai aiškina gana paprastai: pasak jos, turėdami minėtą galimybių sferą, mes buvome „tarp Dviejų“, dabar, kai Antrojo nebelieka, mes atsirandame „tarp-dviejų-Vienų“.

2.2.

Tai reiškia, kad užsivėrus galimybių sferai, mes iš tikrųjų liekame tik su Vienetu ir ne bet koku vienetu, o su tuo, kuris reiškia bet kokią kitą blogį, po kuriuo slypi *kapitalas*.

Minėtoji galimybių sfera visais atvejais yra ir visuomeninė sfera, o kapitalizmo įžengimas į ją yra vienas pagrindinių veiksnių tame pasikeitime, apie kurį kalbame. Tai, kad kapitalo egzistencija turi Vieneto pavidalą – mintis nėra nauja. Apie ją kalbama kaip apie didelį, daugiopą, išsišakojusį Vienetą, kuris slepiasi už tariamos skirtumų daugiskaitos, „vertybių“ daugiskaitos.

Visuomeniniame gyvenime mes vis labiau paklūstame pareigai toleruoti ir būti pakantiems, nes vertybės, arba, tiksliau, pagrindinė – *gėrio* – vertybė, priešingai nei teigia Kantas, nėra „tiksliai etiško gesto/veiksmo rezultatas“, o remiasi duotomis vertybėmis teigiant, kad jų yra daug. Krikščioniškasis gėris, kaip vertybė, laikomas lygiu mokslinio (tiriančio ir randančio) gėrio sąvokai, ar, pvz., holivudinio „gėrio“ idėjai, ar „gėriui“, kurio ieško feministiniai ar homoseksualų judėjimai. Ir visų šių „gėrių“ jokių būdu negalima priešpriešinti vienas kitam: šiandien egzistuoja begalė ištikinimo bendrijų su skirtingomis (ar gal net ne visada labai skirtingomis) ideologijomis, įvairios grupės ir grupelės – jų gal tiek, kiek internetinių forumų – visos jos turi teisę į savąjį „gėrį“. Viena, kas joms lieka bendro, yra tai, kad nei viena iš jų (žiūrint iš struktūrinės perspektyvos) negali kelti savojo gėrio aukščiau už kitų. Pasak Žižeko, „das

Unendliche der Möglichkeiten ist bloß die Unendlichkeit der Variationen einer und derselben Möglichkeit, [...]die Unumgänglichkeit und Unüberschreitbarkeit des »ersten Weges« (d.h. der reinen und simplen Logik des Kapitals)“ (a.v.: *neribotos galimybės – tai tik vienos ir tos pačios galimybės neribotos variacijos, [...] tai reiškia, kad nėra galimybių išvengti ar būdo apeiti »pirmąjį kelią« (t.y. paprastą ir gryną kapitalo logiką)*).⁸ Iliustruodamas šį teiginį Žižek savo pranešime *The ignorant of a chicken or who bedieves what today* kalba apie fundamentalizmą religijos srityje. Fundamentalizmas mūsų visuomenėje yra menkai akceptuojamas, dažniausiai jis svarstomas kaip probleminis reiškinys, to priežastis – pačių fundamentalistų troškimas, kad kiti prirtartų jų „gėrio“ konsensusui.

Tad ryškėja, jog šis Vieneto mechanizmas kontroliuoja pats save ir tuo pačiu netgi kuria viltį, kad egzistuojantys skirtumai (*Differenzen*) – tai daugybė besiplečiančių ir besidauginančių mikropolitikų. Tuo tarpu vienintelis realus tokių mikropolitikų veiksmas – neleisti nei vienai iš jų išsivystyti į makropolitiką, t.y. jos kontroliuoja viena kitą vien savo egzistencija ir taip stiprina bei stabilizuoja minėtąjį Vienetą.

Tokiame politiniame/ekonominiame kontekste aiškėja Zupančič sąvokų darinys „tarp-dviejų-Vienų“. Vadinasi, į Dviejų vietą stoja Vienetas, besidangstantis tikėjimu, kad esame tarp dviejų ar daugelio vienetekų, kad turime laisvę rinktis, turime teisę pasakyti „ne“ arba pasipriešinti.

Štai čia atsiduria vargšė etika ar moralė, kurios buveinė anksčiau buvo mi-

nėtame *Spielraum*, toje (realių) galimybių sferoje, kurios vardu anksčiau buvo galima stoti net prieš valdžią (arba galbūt kelti revoliuciją). Dabar etika yra aprėpta ir praryta Vieneto, ji, pasak Zupančič, vis labiau tampa legalumo ambasadore, jos vardu leidžiami įstatymai, vietoj to, kad ja remiantis būtų bandoma perskroستی teisėsaugos mechanizmą. Etika tampa funkcija.

2.3.

Į klausimą, kaip ir kodėl tai gali vykti, kaip etika pavirsta funkcionalumo įrankiu, Zupančič atsako remdamasi vienos žymiausių karo/pokario laikotarpio Vokietijos žydų filosofės Hannah Arendt (1906–1975) svarstymais, pateiktais knygoje *Apie blogį (Über das Böse)*:

Möglich ist das nur unter einer Bedingung: dass man jeder Erfindung oder Schöpfung des Guten entsagt und ganz im Gegenteil als höchstes Gut ein bereits fest Etabliertes oder Gegebenes annimmt (das Leben etwa) und Ethik als Erhaltung dieses Guten definiert.⁹

(a.v.): *Tai įmanoma tik su viena sąlyga: tada, kai atsisakoma visų gėrio siekių ar bandymų kurti gėrį, kai, priešingai, aukščiausiu gėriu laikoma ir priimama tai, kas jau yra tvirtai įsigalėję ar duota (tarkim, pats gyvenimas) ir kai etika apibrėžiama kaip to gėrio išlaikymas.*

Čia pasiekiame kitą esminį tašką: pasak Zupančič, Ne-noro etika, jei tai dar galima vadinti etika, remiasi duotomis vertybėmis, kurių paskutinis ir aukščiausias bendras vardiklis yra pats gyvenimas, arba, tikriau, gyvenimo ideologija. Gyvenimą, tą stebuklą stebuklą išnaudoti, teisingai gyventi, gal net sa-

vo paties gyvenimą pateisinti – tokia, Zupančič manymu, yra šiandieninė gyvenimo ideologija ji ir laikoma naujosios etikos svarbiausia vertybe. Joje „gyvenimas“ reiškia pagrindinį siektiną tikslą, t.y. gyvenimo išlaikymas tampa pagrindine etikos užduotimi.

Norint geriau suprasti sąvoką „gyvenimo ideologija“ ir išsiaiškinti jos kilmę, galima padaryti ekskursą į prancūzų filosofo ir istoriografijos diskursų pradininko Michelio Foucault'o svarstymus knygoje *Seksualumo istorija 1: noras žinoti (Histoire de la sexualité, 1: la volonté de savoir)* apie „gyvenimo“ atėjimą į istorijos mokslą. Nors ir neįtikima, tačiau mintis, kad gyvenimas ir jo išlaikymas yra tokie jau „geri“ ir reikšmingi (ypatingai iš valdžios/galios perspektyvos), nėra sena ir turi tam tikrą raidą.

Skyriuje *Teisė per mirtį ir valdžią į gyvenimą* Foucault žymi pasikeitimą, kuris įgauna pagreitį po Prancūzų Didžiosios Revoliucijos ir užgimus kapitalizmui, kai nokautuojama aukščiausioji valdžia. Pirmiausia pradingsta aukščiausios valdžios galia, t.y. galia „siųsti mirtin ar palikti gyventi“, kitaip tariant, mirties bausmė, charakterizavusi ir sergėjusi aukščiausios valdžios galias už bet ką nuteisti mirtimi ir tik atsitiktinai arba iš pasigailėjimo leisti toliau gyventi. XVI–II a. iš kasdienybės dingsta ne tik mirties bausmė, bet pamažu iš Vakarų traukiasi ir bado bei maro katastrofos. Foucault tai iliustruoja gražiu vaizdiniu: „mirtis nustoja nuolat lipti gyvenimui ant kulnų“. Techninė ir ekonominė plėtra, mokslo raida mažina mirties pavojų vis didėjančiu spartumu. Foucault tei-

gia, kad būtent tuo metu „Gyvenimas“ ir pradeda veržtis į istoriją:

Der abendländische Mensch lernt allmählich, was es ist, eine lebende Spezies in einer lebenden Welt zu sein, einen Körper zu haben sowie Existenzbedingungen, Lebenserwartungen, eine individuelle und kollektive Gesundheit, die man modifizieren, und einen Raum, in dem man sie optimal verteilen kann. [...] Der moderne Mensch ist ein Tier, in dessen Politik sein Leben als Lebewesen auf dem Spiel steht.¹⁰

(a.v.): *Vakarų Europos žmogus pamažėle suvokia, ką reiškia būti gyvu savo rūšies atstovu gyvame pasaulyje, turėti kūną ir sąlygas egzistuoti, gyvenimo lūkesčius, rūpintis individo bei visuomenės sveikata, kurią galima modifikuoti, ir turėti erdvės visa tai optimaliai paskirstyti. [...] Modernusis žmogus yra žvėris, kurio veikloje rizikuojama jo paties – gyvos būtybės – gyvenimu.*

Taigi gyvenimą galima vykdyti, t.y. vykdyti gerai arba blogai. Jis tampa „veikla/reikalas“. Ši veikla vyksta ne tik derybų ir rizikos lauke, bet ir tiesiogiai akistatoje su mirtimi. Išsivysto bendra baimė dėl gyvenimo, kuri reiškia mirties baimę. Jei maro ir bado laikais mirtis gyvenimui vis lėkė iš paskos, tai dabar ji atsistoja į patį priekį ir leidžia, nuolat grasindama, gyvenimui lėkti į ją.

Ir štai mes riedame per augančių gyvenimo-išlaikymo-priemonių istoriją: iš pradžių turime *disciplinarinę visuomenę*¹¹ su visuotiniu sveikatos apsaugos sistemos tobulinimu, tada skverbiamės gilyn

bandydami pasiekti pačius mažiausius sistemos narelius, reikalaujanti kiekvieno asmeninės atsakomybės – valdžia/galia perkeliama į kiekvieną subjektą ir veikia per „gyvybinius kaltės jausmus“ (*vitalistische Schuldgefühle*¹²): „tu privalai sportuoti, tau geriau nerūkyti ir sveikai (ekologiškai!) maitintis, tau pačiam reikia pasirūpinti, kad mirtis tavęs anksčiau nei reikia neužkluptų“. Ir štai mes dar toliau – prie pat visuotinės panikos dėl nenatūralios mirties, pvz.: po rugsėjo 11-osios ne tik gyvenimo „išlaikymu“, bet ir jo priežiūra, jo stebėjimu (*Surveillance*) dėl stiprėjančios rizikos ima rūpintis įvairios oficialios tarnybos. Tas lemtingas įvykis, sukėlęs paniką, tampa (amerikietiškos) gyvenimo ideologijos scena, ši ideologija, išplatinta žiniasklaidos, tapo viską apimančia ideologija. Teroro išpuoliai, masinės žudynės, klimato atšilimas kelia didžiausią visuomenės baimę. Štai ir pernokusi *kontrolinė visuomenė*¹³.

Taip vienu mostu būtų galima apibrėžti gyvenimo ideologijos aštrėjimą. Etika, kuri, kaip sakyta, turi savo pamatą šioje gyvenimo ideologijoje, taikoma (gal ne visuomet sąmoningai) kiekvienam. Galbūt pamažu jau būtų galima kalbėti netgi apie tokį kategorinį imperatyvą¹⁴ kaip: „Elkis taip, kad kuo ilgiau išlaikytum savo gyvenimą, nes gali būti, kad jis liko vieninteliu įstatymu ir gali tapti visuotiniu.“

3. EPILOGAS

Gyvenimo ideologija kaip etikos pagrindas teikia moralės filosofijai mažai vilties, nes kyla reikšmingas nuogašta-

vimas. Zupančič ir Arendt pabrėžia, kad iš gyvenimo ideologijos semiant etiką, smarkiai priartėjame prie dvejojimo eti-

ka apskritai. „Das Leben mag die Voraussetzung jeder Ausübung der Ethik sein“, teigia Zupančič, „aber wenn man aus dieser Voraussetzung das letzte Ziel der Ethik macht, heißt das im Grunde nichts anderes, als überhaupt Schluss mit der Ethik zu machen.“ (a.v.: *Gyvenimas gali būti išankstinė etikos praktikavimo prielaida, bet jei ši prielaida tampa pagrindiniu etikos tikslu, tai iš esmės reiškia ne ką kita, kaip pribagti etiką.*)¹⁵

Arendt sako: „gehen alle Ethiken, die christlichen, wie die nicht-christlichen, davon aus, dass das Leben für sterbliche Menschen nicht das höchste Gut ist, dass im Leben immer mehr auf dem Spiel steht als die Aufrechterhaltung und Hervorbringung lebendiger Organismen.“ (a.v.: *visos etikos rūšys – krikščioniškos ir nekrikščioniškos grindžiamos tuo, kad mirtingų žmonių gyvenimas nėra laikomas aukščiausiu gėriu, kad gyvenime visuomet yra kai kas svarbiau nei gyvųjų organizmų kūrimas ir išlaikymas.*)¹⁶ Tai reikštų, kad etika iš prigimties yra transcendentali, o Ne-noro etika transcendentalumą, tą aukštesnio „gėrio“ ieškojimą, praranda. Taigi ar iš tiesų Ne-noro etika *Moralės genealogijai* prideda dar vieną skyrių, ir ar tai jos paskutinysis skyrius?

Arendt išsakytą nuogąstavimą dėl galimos etikos pabaigos būtų galima adresuoti ir pačiam Nietzschei. Nietzsche's genealogijos skyriuose gyvenimas taip pat aukštinamas kaip aukščiausia vertybė. Arendt pastebi, kad Nietzsche galbūt nemanė, jog žmonių elgesys kada nors galėtų kelti pavojų visai žmonijos egzistencijai, tačiau pastebi: „das Leben, das Überleben der Welt und der mens-

chlichen Spezies [...] als das höchste Gut [...] würde nichts anderes bedeuten, als dass Ethik und Moral einfach zu existieren aufhörten.“ (a.v.: *gyvenimo, pasaulio ir žmonių rūšies išlikimo aukštinimas, išlikimą prilyginant aukščiausiam gėriui, nereikštų nieko kito, kaip tik tai, kad nustotų egzistuoti moralė ir etika.*)

Pasak Alaino Badiou¹⁷, Nietzsche reikia laikyti pranašu, o ne veikėju, jis – XX a. pranašas. *Moralės genealogijoje* Nietzsche permašto tai, kas būta, ir prognozuoja tai, kas ateis, jo nūdiena yra dar ateityje. O Zupančič, atvirkščiai, kalba apie nūdieną, kuri jau įvyko, jos naujasis genealogijos skyrius *Ne-Noro etika* turi ne tik pavadinimą, bet jau ir parašytas. Jis greičiau patvirtina tai, kaip Nietzsche išaukština gyvenimą, ir iš XX a. pabaigos perspektyvos apibendrina tai, kaip skelbtasis moralės žlugimas įvyko iš tiesų. Zupančič vis dėlto pabaigia rašyti savo knygą, būtina atsižvelgti į tai, kad ir tarp Zupančič knygos, išleistos 2001 m., ir Nietzsche's svarstymų, pasirodžiusių 1886 m., driekiasi tai, ką galbūt galima vadinti XX amžiumi.

Ką atneš XXI a., pamatysime „šiandien“, jei atkreipsime dėmesį į vis garsiau skambančius klausimus, pvz., kokie moralės ar kitų žmogiškojo bendrabūvio idėjų diskursai iškyla ar lieka, kai gyvenimas pirmą sykį palieka savo (apčiuopiamą) monokratinę vagą ir įžengia į mūsų laikams priimtą binarinę sistemą: „second life“? Ar moralės klausimai svarbūs tik gyviesiems ar ir mirusiems (pvz., Žižekas aprašo Amerikoje svarstytą prašymą legalizuoti nekrofiliją, t.y.

leisti žmonėms prieš mirtį pasirašyti ne tik donorystės dokumentus, bet ir leidimą su mirusiojo kūnu daryti bet ką)? Ar

Somalia piratavimas tikrai yra nusikaltimas, ar bet kokios etikos realumo pasireiškimas? Ir panašiai.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Alenka Zupančič (1966) 1990 metais baigė Liublijanos universitetą, šiuo metu dirba Liublijanoje Slovėnų mokslo ir meno akademijos filosofijos institute. Zupančič – žinoma Nietzsche's tyrinėtoja, tačiau jos tyrimų akiratyje ir Kantas, Hegelis, Bergsonas bei Badiou.
- ² Slavojus Žižekas (1949) – taipogi iš Slovėnijos kilęs filosofas, kultūros kritikas ir nepraktikuojantis psichoanalitikas. Žižekas išgarsėjo J. Lacano *Psichoanalizę* taikydamas populiariosios kultūros reiškinių vertinimui bei visuomenės kritikai. Dažniausiai jis priskiriamas poststruktūralistams, tačiau yra žinomas ir kaip marksizmo įkvėptas mąstytojas.
- ³ Realumas yra viena trijų psichinės struktūros sferų prancūzų psichoanalitiko J. Lacano teorijoje. Realumas yra neišnaikinamas *likutis*, kuris „netelpa“ į kitas dvi sferas: vaizduotės ir simbolinę. Šios sąvokos negalima paimti su sąvoka *realybė/tikrovė*, kuri priklauso simboliinei sferai.
- ⁴ Kanto „radikalčiai blogo“ žmogaus portretas, tai portretas tokio žmogus, kuris nerizikuos dėl idėjos arba principo, kuris visuomet laikysis įstatymų, naudosis įstatymais, kad gautų naudą, kuris atsisakys visų „neįmanomų pastangų“ ir t.t. – kitaip tariant, Kantas piešia idealų kapitalistinių šalių pasaulio pilietį „ideologijų pabaigos“ amžiuje.
- ⁵ Friedrich Nietzsche. Genealogie der Moral. // Frydrich Nietzsche. *Gesammelte Werke*. Gondrom Verlag Bindbach, p. 1049.
- ⁶ Alenka Zupančič. *Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*. – Baden Baden: Suhrkamp Verlag, 2001, p. 14
- ⁷ Kaip jau minėtame pavyzdyje: „geriau mirtis nei išdavystė“, t.y. tarp vieno ir kito atsiveria laisva erdvė.
- ⁸ Slavojaus Žižeko citata iš pokalbio. Žr.: Alenka Zupančič. *Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*. – Baden Baden: Suhrkamp Verlag, 2001, p. 129.
- ⁹ Alenka Zupančič. *Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*. – Baden Baden: Suhrkamp Verlag, 2001, p. 16.
- ¹⁰ Michel Foucault. *Der Wille zum Wissen. Sexualität und Wahrheit*. – Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1983, p. 137–138.
- ¹¹ Sąvoka, kurią naudoja M. Foucault knygoje *Disciplinuoti ir bausti: Kalėjimo gimimas (Surveiller et punir, Gallimard 1975)* apibrėždamas XVIII a. visuomenės idėjas diskurse apie bausmes, sveikatą, bendrą santvarką.
- ¹² Alenka Zupančič. *Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*. – Baden Baden: Suhrkamp Verlag, 2001, p. 16.
- ¹³ Sąvoka, kurią naudoja G. Deleuze studijoje *Postskriptum über Kontrolgesellschaften* (žr.: *L'autre journal*, No. I, Mai 1990) svarstydamas klausimą, kas pakeičia Foucault apibūdintą disciplinarinę visuomenę.
- ¹⁴ *Kategorinis imperatyvas* yra pagrindinis ir aukščiausias Immanuelio Kanto etikos principas. Jis reikalauja visų mirtingųjų, taigi visų žmonių, savo veiksmus tikrinti pagal tai, ar jie galėtų tapti universali maksima. Sąvoka suformuluota Kanto *Dorovės metafizikos pagrinduose (Grundlegung zur Methaphysik der Sitten)*.
- ¹⁵ Alenka Zupančič. *Das Reale einer Illusion. Kant und Lacan*. – Baden Baden: Suhrkamp Verlag, 2001, p. 16.
- ¹⁶ Hannah Arendt. *Über das Böse. Eine Vorlesung zu Fragen der Ethik*. – München: Piper Verlag GmbH, 2006, p. 12.
- ¹⁷ Alain Badiou (1937) – prancūzų filosofas, matematikas, dramaturgas ir romanistas. Paryžiaus *École normale supérieure* filosofijos instituto profesorius ir direktorius. Jo žymiausias veikalas – *Le Siècle*. – Paris: Editions du Seuil, 2005.